

1. ASTMA

Jalat pettävät ja silmissä sumenee - suunnistan kohti WC:tä. Ettei vain kukaan huomaisi, varsinkaan valmentaja. Lavuaarin ääreen ja vasta nyt köhäisy. Ei mikään köhäisy, vaan raapiva yskä, joka lohkaisee pelipaidalle vihreän ysköksen. Säikähdän. Keuhkoja repivä yskä vain jatkuu. Minun on nojattava lavuaariin pysyäkseni pystyssä. Olen pyörtyä...

Kun yskänpuuskat vihdoin hellittävät, paitani on vihreän liman peitossa ja rintaani koskee. Olen ihmeissäni. Sitkeä yskä oli vaivannut minua jo monta viikkoa, mutta en uskonut sitä näin valtaisaksi. Pelkään, mutta en uskalla näyttää sitä. Enkä kerro vaivoistani valmentajille.

Paikka on Vierumäen urheiluopisto, jalkapallon maajoukkueehdokkaitten leiri vuonna 1975. Olin juuri lopettanut "liigatestin", joka koostuu vatsa- ja selkälihasliikkeistä, hypyistä, punnerruksista ja intervallijuoksusta. Testi kestää tavallisesti kolmesta ja puolesta minuutista neljään minuuttiin, tekijän kunnosta riippuen. Tällä kertaa minulla meni melkein neljä, vaikka luulin olleeni hyvässä kunnossa, ja vielä tämä kohtausta ... pitäisikö mennä kertomaan?

En mene, vaikka tiedän että pitäisi. Myös peli kulkee alavireisesti. En uskalla juosta täysillä, koska pelkään uutta yskänkohtausta. Uskon silti pääseväni jatkoon, vaikka valmentaja tulikin kyselemään hiihtoharrastuksestani jotenkin inhottavasti. Kadun jo ylpeää vastaustani jatkaa hiihtämistä niin kauan kuin huvittaa. Valmentaja kai odotti, että jalkapallo voittaisi...

Sairauskertomus

Leirin jälkeen yskäni paheni rasitusastmaksi, joka johti jatkuvaan lääkkeiden käyttöön ja varuillaanoloon. Olin sairastunut astmaan jo ihan pienenä, kaksivuotiaana. Muistissani se on pieni punainen lääkepullo, jota pyysin äidiltä, kun tunsin kohtausten lähestyvän. Olin astmasta riippumatta muutenkin varsin heikko miehenalku viiteen ikävuoteen asti. Silloin synnynnäinen sydänvikani leikattiin ja elämä muuttui varovaisesta, sisäänpäin kääntyneestä ja jotenkin usvaisesta olemisesta railakkaaksi riemuksi, jonka lisääntynyt

toimintakyky mahdollisti. Vilkkaana poikana minusta tuli pian naapurien silmissä "juoksija".

Astma pysyi poissa kymmenisen vuotta. Kolmetoistavuotiaana, kun hankimme ihanan pystykorvan pennun, oireita ilmeni uudelleen. Yritin aluksi selvittää hengenahdistusteni kanssa, koska en halunnut luopua koirasta. Se oli jälkeempään ajatellen tyhmää, sillä sen jälkeen syyskesät olivat monta vuotta vaikeita, vaikka koiraa ei enää ollutkaan - olin altistunut muillekin ympäristön ärsykkeille.

Vierumäen kohtauksen jälkeen astmahistoriani jatkui vaihtelevasti. Joskus olo oli loistava, toisinaan tarvitsin pelkän peruslääkityksen ja vain harvoin jouduin turvautumaan vahvempiin kohtauksia laukaiseviin rohtoihin. Lääkkeiden käyttö oli hankalaa ja noloakin, sillä ne olivat inhalaatioita, joita piti vetää keuhkoihin, "henkeen", monta kertaa perätysten. Yritinkin pitää sairauteni omana asianani, ettei "heikkouteni" tulisi yleisempään tietoon.

Kesti kauan ennen kuin tajusin yhteydet mielentilani ja astman välillä. Opin kyllä kuuntelemaan ruumiini "ääniä". Flunssat ja muut pienet sairauden alut tuntuivat keuhkoissa ja kuuluivat hengityksessä, mutta vain joskus kovien harjoitusten jälkeen hengenahdistus aiheutti "vinkumista". Muuten se tunne oli olemisen raskautta, "painoa sydämen päällä". Jännittäminenkään ei lisännyt hengitysvaikeuksiani, jos pysyin aktiivisena ja toiveikkaana. Vaikka diagnoosini oli rasisastma, urheileminen ei useimmiten aiheuttanut mitään vaikeuksia. Perussääntönä oli hitaasti kiiruhtaminen, kunnollinen "koneen" lämmitys ennen kiihdytyksiä ja huippunopeuksia, kuten lääkärini asian ilmaisi. Ohjeet toimivatkin ihan kohtuullisesti koko teini-iän ajan.

Vasta asepalvelusta suorittaessani huomasin kunnolla sairauteni psykosomaattisen luonteen. Armeijassahan oli "vitutus" - mitään ei tunnuttu tehtävän järkevästi, vaan suurinta vastenmielisyyttä tuottaen - hiottu huippuunsa. Se oli minulle yllätys, koska asuin siinä varuskunnan lähistöllä ja olin koko nuoruuteni ajan käynyt siellä hiihtämässä, pelaamassa jalkapalloa ja kyläilemässä ikätovereitteni luona. En ollut aiemmin nähtävästi ollenkaan tajunnut miten sukupuoleni edustajista "tehtiin miehiä". Aiemmin niin miellyttäviä muistoja - hiihtokilpailuja ja jalkapalloharjoituksia - tuottaneet maisematkin muuttuivat kafkamaisiksi rivien, järjestäytymisten, kahlitsevien säännösten irrationaaliseksi yhteisöksi, jossa tuttujen miesten autoritaarisiksi muuttuneet

näköispatsaat hallitsivat.

Se oli astmalleni liikaa. Ongelmani alkoivat, kun olin vilustunut eräässä harjoituksessa ja menin vastaanotolle kovan yskän ja vihreiden yskösten takia. Kokemuksesta tiesin niiden viittaavan tulehdukseen, vaikka minulle ei ole koskaan noussut kuume kovin herkästi. Sairaalaväepeli ei päästänyt minua edes lääkärin puheille vastalauseistani ja astmaan liittyneistä perusteluistani huolimatta. "Ei kuumetta, riviin vaan takaisin", kuului komento. Jo illalla minut otettiin sisään sairaalaan pahan keuhkoputken tulehduksen takia.

Vaikka paranin tulehduksesta hyvin ja tehtäväni olivat helppoja lähetin töitä, astma vain ei hellittänyt. Se jatkui ensimmäistä kertaa vaikeana keväästä syksyyn. Peruskuntoni oli onneksi hyvä, joten saatoin puolitehoisesti harjoitella ja vähän pelatakin. Kun syksyllä pääsin siviiliin, oloni parani lähes välittömästi, vaikka tavallisesti juuri syksy oli astmalleni vaikeinta aikaa.

Tämä kokemus johti "sisäisiin keskusteluihin" ruumiintuntojeni kanssa. Ennen en ollut jäänyt harjoituksistakaan pois juuri koskaan, mutta sen syksyn jälkeen jätin harjoitukset väliin, jos ruumiini ei tuntunut "kooperoivan". Se toimi, stressini ja masennuksenikin vähenivät ja tunsin itseni terveemmäksi. Vähensin vähitellen lääkkeiden käyttöäkin.

Pari vuotta myöhemmin opiskellessani liikunnalla rasitus oli melkoinen. Jopa 7-tuntisten fyysisten harjoitusten ja tuntien päälle tulivat vielä jalkapalloharjoitukset. 23-vuotiaana lopetin kuitenkin lääkkeiden käytön kokonaan. En tiedä mikä vaikutti eniten: hyvä kuntoni (se ei ollut oleellisesti parantunut), suhde ruumiiseeni (tajusin ja opin uutta), mielentilani (ristiriidat toki jatkuivat, mutta ne olivat omiani), sairauden oma kehitys ("nuoruusiän" astman kehityskaari voi olla kuvatunlainen) vai voimakas rakastuminen. Joka tapauksessa pystyin määrittelemään itseni terveeksi.

Ahdistava ruumiillisuus

Minun urheiluhistoriaani värittää muisto sairauksista, joista astma varjosti aktiivisinta kauttani lähes kymmenen vuoden ajan. En voi ajatella urheilemistani ilman astmaa enkä astmaani ilman urheilua. Ne liittyvät kaikkeen, mikä koskee itse asian ydintä - ruumiillista suorituskykyä.

Kilpaurheilun johtoajatukseksi on suorituskyvyn parantaminen ja sitä kautta suhde ruumiillisuuteen. Miten paljon voi harjoitella, kuinka saa kilpailutilanteessa kaiken irti, miten palautuminen onnistuu, eli kuten kokeneet - mutta eivät "tieteelliset" -urheilijat ja valmentajat sen määrittelevät: kuinka hyvin tunnet itsesi.¹ Tieteellisen valmennuksen allahan Suomessa on käsitelty yleensä vain biologia- ja lääketieteiden (fysiologia, biomekaniikka, lääkeoppi) tuloksia. Suorituskyky on kuitenkin peruskysymys, joka koskettaa valmennuksen ja liikuntakasvatuksen lisäksi myös psykologiaa, filosofiaa, sosiologiaa, kulttuuritutkimusta ja historiaa. Itsensä tuntemisessa ei ole kyse vain tekniikoista, joilla oman suorituskyvyn rajoja opitaan tuntemaan. "Itsellä" tai "minällä", joilla kuvataan subjektiivisia tuntemuksia, on myös rakenteensa ja syntyhistoriansa, joita voidaan eritellä, ymmärtää ja muuttaa.

Minun "minäni" on katsellut asiaa astman tekemän prisman läpi. Astman psykofyysisyydessä ja vaikutuksessa minuun tiivistyy suhteeni ruumiiseeni ja suorituskykyyni. Astmaan sairastumiseni asetti urheilun suoraviivaisen suorituskyvyn parantamisvaatimuksen valoon, joka hajosi useiksi, uusiksi valon aaltopituuksiksi - valkoinen muuttui eri väreiksi, tummiksi ja kirkkkaiksi.²

Astman aiheuttama ongelma ei näkynyt selvästi mitattavien tulosteni heikkenemisenä, paitsi uloshengityksen "piikkiarvon" suhteellisenä huonoutena varsinkin rasituksen jälkeen. Urheilusuoritukseni paranivat koko ajan, urani jatkui nousujohteisena aina kahteenkymmeneen ikävuoteen asti, vaikka astma vaikeuttikin harjoittelua. Taitoni, voimani, nopeuteni ja jopa kestävyuteni paranivat. Silti tunsin, että suorituskyvyn rajat olivat koko ajan koetuksella - kipukynnyksellä.³

Kivunsietokyky ja kivun periaate ovatkin käsitteitä, jotka miehisen kulttuurimme ja psykofyysisen määritelmän kautta viittaavat suorituskykyyn eli keskeiseen ruumiilliseen kokemukseemme, jonka kanssa joudumme tekemisiin harjoittelun tai kilpailemisen aikana.⁴ Tämän suhteen en ollut ennen astmaan sairastumistani huomannut mitään suurempia ongelmia. Kilpahiihdossa tai -juoksussa koki tietysti kipua, kun kunto ei riittänyt kovempaan menoon. Mutta sen tiesi korjaantuvan harjoittelun myötä ja palautuminen oli nopeaa. Hiihto on sikäli armeliasta, että huonossa kunnossa ei edes "osaa" hiihtää niin kovaa, että liikuttaisiin suorituskyvyn rajoilla.

Astma kuitenkin muutti tilanteen. Aiemmin helpoltakin tuntunut harjoitus saattoi kasvaa läpipääsemättömäksi ryteiköksi, kun hengitys salpautui ja hapekas veri loppui lihaksista.⁵ Tämä on vasta fysiologinen puoli asiassa. Se, mitä tapahtui minun käsitykselleni itsestäni urheilijana, miehenä ja yleensä terveenä ihmisenä, oli toinen juttu. Minunhan piti selittää radikaalisti muuttunut tilanne - ei pelkästään itselleni - vaan myös niille yhteisöille, joissa elin ja urheilin.

Välineellistyvä ruumis

Puberteetti-ikään tullessani olin jo kasvanut kiinni urheilukulttuuriin, jossa hyvyttäni mitattiin ruumiillisella suorituskyvylläni. Se, että olin kestävä hiihtokilpailujen voittaja, nopea juoksija ja taitava maalintekijä, merkitsi minulle ja lähimmilleni paljon. Ja vaikka asuinkin pienessä maalaiskylässä, minut määriteltiin pian seuran, kaupungin, piirin ja lopulta koko maan samanikäisten mittareilla.

Suomalaiset urheilujärjestöt aloittivat 1970-luvun alussa ikäkausikilpailut ja nuorimpienkin junioreiden SM-kilpailujärjestelmät, joiden ensimmäiseen, paljon nuoria mestareita tuottaneeseen aaltoon kuuluin. Suomalainen urheilu alkoi "totaalistua".⁶ Vertasin itseäni muihin lukemalla lehdistä toisten tuloksia. Jopa monet opettajat tuntuivat arvostavan urheilun koulumenestyksen edelle.

Lapsena olin kuulunut myös toisenlaiseen kulttuuriin, jossa leikittiin vanhoja pihaleikkejä. Siellä jokainen otettiin mukaan, koska leikeissä oli monenlaisia rooleja ja me myös tarvitsimme pienessä kylässämme jokaisen osallistujan. Kylän vanhempi sukupolvi, isännät ja emännät, tuntuivat vähät välittävän urheilusta - he olivat "urhoilleet" tarpeekseen pelloilla, metsissä, navetoissa, sodissa ja sairauksissaan. Meidän perheemme oli poikkeus: isäni tilasi Helsingin Sanomiakin sen urheilusivujen vuoksi. "Eliaslaisin" sanoin ilmaistuna elin ristiriitaisessa tilanteessa, jossa vanhempi segmentaalisiin sidoksiin (klaani, kyläyhteisö, vaihdanta) perustuva yhteisö oli väistymässä uusiin funktionaalisiin sidoksiin (työnjako, erikoistuminen, rahatalous) perustuvan yhteisömuodon tieltä.⁷ Meillä kotonakin viljeltiin vielä 1960-luvulla pientä peltotilkkaa, pidettiin kotieläimiä ja kylällä tehtiin tietysti talkoilla heinät ja nostettiin perunat.

Mutta jo 1970-luvulla funktionaalisuutta edustava urheilujärjestelmä juoksutti minua pärjäämään yhä paremmin C-, B- ja A-junioreiden keskus- tai laitahyökkääjänä, seuran ja piirin edustajana hiihdon SM-kisoissa ja minä milloinkin aina lajin, tason, iän, alueen ja pelipaikan mukaan. Väistyvän kyläyhteisöllisyyden tarjoama tulevaisuus ei sen rinnalla pärjännyt. Yhteinen, iloinen ja mukava leikkikulttuuri kuului alle kymmenvuotiaiden elämään - teini-ikä olisi tuonut tullessaan turpeeseen juuttumisen ja vaihtoehdottomuuden valtakunnan. Ja minä halusin kaikin keinoin pärjätä uudessa, eteenpäin vievässä maailmassa (minä jopa häpesin kotikylääni kaupunkilaisten seurassa). Taitekohta taisi sattua, kun olin 13-vuotias. Pujahdin perheeltäni salaa kotikuntani yleisurheilumestaruuskilpailuihin. Hölkkäsin kuusi kilometriä metsän läpi kilpailupaikalle - ja olin todella tohkeissani. Muistan hyvin miten epäröin kentän reunalla nähdessäni kilpakumppaneitteni hienot piikkarit. Minulla oli jalassa vain kuluneet koripallotossut, päätinkin juosta 100 metriä paljain jaloin. Voitin sekä 100 että 1000 metrin kilpailut. Olipa polleaa kävellä muina miehinä kotiin voittomaljakot kainalossa. Sen jälkeen tulivatkin kuntien väliset kilpailut, maastajuoksut, hiihtokilpailut ja jalkapallo yhtenä jatkumona, aivan kuin itsestään selvyytensä. Aloin arvostaa yhä enemmän urheilumenestystä ja sen suoritusperiaatteeseen liittyvää välineellistä suhtautumista omiin kokemuksiini.

Aiempi segmentaalinen sidos kulttuuriini muuttui uusien kokemusten myötä funktionalisemmaksi siteeksi, jota edustivat ennen muuta valmentajat, jotka perustivat näkemyksensä pääasiassa biologiatieteiden varaan.⁸ Silloiset harjoitusmenetelmät nojasivat melko yksinkertaisiin komento- ja työnjakosuhteisiin ja stereotyyppisiin näkemyksiin paitsi hyvästä urheilijasta myös kunnan miehestä. Oli tietysti toisenlaisiakin valmentajia, mutta - kumma kyllä - kovimmat ja ikävimmät tuntuivat "oikeammilta", vaikka heistä ei pidettykään. Heidän linjansa edusti aikuista mallia, sellaista, jolla pärjää.

Miehinen ruumis

Pojasta mieheksi kasvamisen prosessi ei suomalaisessa kulttuurissa ole kaikkein helpoimpia tehtäviä. Itsemurhat, vaarallinen elämä, ulkomaalaisten ja kaiken vieraan pelko, menestyspakot ja epäonnistumisen pelko ovat useimmille tuttuja. Ne ovat asioita, jotka opimme itsestämme jo pikkupoikina - halusimmepa tai emme.

Minun miehistymistäni suuntautuminen urheiluun helpotti.⁹ Sain kodin ulkopuolista arvostusta, löysin paikkani ikäisteni joukossa ja opin tuntemaan omia kykyjäni. Mutta oli sillä myös hintansa.

Aloittaessani 11-vuotiaana jalkapalloilun seuratasolla Mikkelin Palloilijoissa kohtasin uudessa yhteisössäni miehisyttä, johon en ollut aiemmin lähemmin tutustunut. Olinhan elänyt lapsuuteni suurimmaksi osaksi tyttöjen kanssa. Törmäsin joukkueessa ylemmydentuntoiseen ja itseriittoiseen suhtautumiseen, jota valmentaja erityisesti vielä korosti. Hän kai halusi kasvattaa meistä ipanoista miehiä. Minäkin halusin päteä - ehkä enemmän kuin koskaan aiemmin - mutta ulkopuolisuuden ja vierauden tunne oli voimakkaampi: minun oli pakko luovuttaa. En tosin tiedä, vaikuttiko minuun enemmän oma urheilullinen epäonnistumiseni vai joukkueessa vallinnut yleinen suhtautumistapa. Ensimmäisessä junioriottelussani Mikkelin Pallo-Kissoja vastaan jouduin maalivahdiksi, päästin kolme palloa sisään jo ensimmäisellä jaksolla ja minut vaihdettiin kentältä. Se riitti minulle. Olin epäonnistunut ja nöyryytetty.

Seura oli kaupungin porvariseura. Myöhemmin, liityttyäni työläisseuraan, huomasin pienen eron pelaajien suhtautumistapojen välillä: työväenluokan pojat eivät olleet niin ylemmydentuntoisia toisia kohtaan, he olivat suorasukaisemmin tylyjä, jos sille päälle sattuivat. Tyttöihin hekin suhtautuivat, kuten nuoret pojat perinteisesti ovat suhtautuneet: pojista erillisinä olentoina, joihin piti olla erilainen suhde kuin poikiin.

Sen urheiluseurassa opin, ettei saa olla naismainen, tunteellinen, liian ystävällinen ja omista asioistaan puhuva. Pärjätäkseen piti vähän isotella ja uhoilla. Poikakoulu oli tietysti hyvä opettaja, siellähän ei tyttöjä juuri mainittu, vaikka meidän luokkamme olikin viimeinen poikaluokka yhteiskouluksi muuttuneessa Lyseossa. En muista, että miehisyttä olisi määritelty juuri muuten kuin negaation kautta - me opimme tietämään, mitä mies ei saanut olla. Kielloilla, säännöillä ja niihin kätkeyillä peloilla sekä poikajoukon julkealla kielellä - "homo", "runkkari" - kasvatettiin meistäkin miehiä.¹⁰

Toinen identiteetin rakennusaines oli rehellisyys tai paremmin sanoen autenttisuus - sukupolveni pojat opetettiin uskomaan yhteen säröttömään minään, autenttiseen itseän. Negaatiot ja autenttisuus johtivat siihen, että minuutemme rakentui negatiivisille

kokemuksille, tuntemattomalle mieheydelle ja ulkokohtaiselle minuudelle, jonka piti kaiken lisäksi kestää järkähtämättä kaikki siihen kohdistetut hyökkäykset.

Urheilija "kehyksissä"

Vaikka koulussamme oli tapana kehystää voittoisan jalkapallojoukkueen kuva lasivetriiniin, niin olin myös mukana muissa "kehyksissä".¹¹ Toimin suhteellisen itsenäisesti eri instituutioissa - kotona, koulussa, kyläyhteisössä, jalkapallojoukkueessa, hiihtoporukassa. Ne erosivat toisistaan sen mukaan, mitä, mistä ja varsinkin miten puhuttiin ja toimittiin.¹²

Kotona meillä oli kaksi puhetapaa. Isän ja yleensä miesten hallitsema patriarkaalinen kielenkäyttömalli, jossa yritettiin ylläpitää konsensusta ja välteltiin ristiriitoja, koska riidat olisivat johtaneet liian rajuun purkautumiseen. Siskojeni puheelle olivat tyypillisiä henkilökohtaiset asiat, mutta myös ristiriidat, jotka johtivat joskus yhteenottoihinkin. Minä yritin sukkuloida edellisten välissä - monesti jouduin eräänlaisen "selvitysmiehen" rooliin kuuntelemaan eri versioita tapahtumista. Oikeastaan oli olemassa kolmaskin, jotenkin itsestään selvä "äiti poika -diskurssi", jonka pohjana oli eräänlainen sanaton yhteisymmärrys, vaikka kyllä me usein puhuimmekin ja yleensä vakavista asioista.

Isän kanssa pelasimme erilaisia pelejä, usein melko tosissaankin, ja kävimme kalassa ja urheilukilpailuissa. Siskojen kanssa teimme yhdessä koulumatkat, osan läksyistäkin, joskus siivosimme, kävimme tansseissa ja juttelimme erilaisista asioista. Kuten monissa muissakin perheissä meilläkin oli pelaaminen - kortin, pesäpallon tai minkä tahansa - tärkeää. Jos meille tuli vieraita, niin heidän kanssaan alettiin nopeasti pelaamaan korttia. Kahvin aikana vaihdettiin kuulumiset, mutta pelin aikana keskityttiin sosiaaliseen, koska pelissä saattoi näyttää tunteitaan, ilmaista itseään, osoittaa erinomaisuuttaan, iloita tuurista ja manata häviötään, toki pelin antamissa rajoissa.

Kyläyhteisössämme käytettiin myös ainakin kahta eri puhetapaa. Yhtäällä oli täysin agraarinen, metsään, peltoihin, kyntöihin, satoihin, kala- ja metsästyssaaliisiin liittyvä aikuisten ja minua kolme vuotta vanhemman naapurin pojan puheenparsi. Hänen kanssaan vietin paljon aikaani, me kuljimme metsässä koira kouluttaen, kävimme kalassa, teimme maatöitä, uimme ja urheilimme, mutta

emme juuri puhuneet muista kuin käytännöllisistä asioista. Hän aikoi jäädä tilaa pitämään.

Oli myös uudempaa, opiskeluun, palkkatyöhön ja ristiriitaisiin tulevaisuuskuviin liittyvää puhetta. Näitä ristiriitoja - näkymättömiä ja monitasoisia - pohdimme samanikäisten naapurin tyttöjen kanssa. Heidän myötänsä, jopa paremmin kuin omien siskojeni kanssa, opin puhumaan luontevasti kaikista mahdollisista asioista.

Oppikoulussa ensimmäinen kehykseni oli hyvien oppilaiden diskurssi, johon otin osaa vaihtelevasti koko kouluajan, vaikka keskikoulun jälkeen en enää kuulunutkaan "pinkojen" kastiin. Tämä diskurssi piti sisällään tiedon arvostusta, jatko-opiskeluun suuntautumista ja opetettavien aineiden pohdintaa. Jalkapallojoukkueessa taas puhuttiin miehisessä ja työväenluokkaisessa hengessä - jos yleensä puhuttiin, sillä keskustelu oli enemmänkin vitsailua ja pikku tarinoiden kerrontaa.¹³ Sielläkin oli toki poikkeuksia. Minullakin oli tyttöjen tapaan "bestiksiä", joiden kanssa saatoimme keskustella asiallisesti ja syvällisesti itseämme askarruttavista kysymyksistä.

Hiihtoporukassa oli mukana myös tyttöjä ja enemmän aikuisia kuin muualla, koska vanhemmat tulivat yleensä mukaan kisoihin. Teini-iässä tyttöjen kanssa keskustelu oli useimmiten yhtä pinnallista kuin poikaporukassakin. Puhetapa oli kuitenkin erilainen. Siellä ei huudeltu, nolattu eikä oltu niin karkeita. Hiihtäjät olivat myös yksilöitä, eivät joukkueen jäseniä. Minäkin käyttäydyin eri tavoin hiihtäjien ja jalkapalloilijoiden seurassa. Kun nyt jälkeinpäin mietin, miksi 16-17 -vuotiaana valitsin hiihdon sijasta jalkapallon, siihen varmasti vaikutti laskelmoinnin (kummassa olisin tulevaisuudessa parempi) lisäksi aika paljon se, että arvostin jalkapalloilijan identiteetin korkeammalle. Hiihtäjät ja "pinkot" tuntuivat nynnyiltä jalkapalloilijoihin verrattuna.

Ristiriitainen ruumis

Astmani vuoksi minun on ollut vaikea erottaa ruumista ja henkeä, fysiikkaa ja psyykeä, toisistaan. "Hengenahdistus" punoi mielen liikkeeni ja ruumiini tuntemukset vyyhdeksi, jossa syytä ja seurausta oli mahdotonta erottaa toisistaan. Hengitys- ja rentoutusharjoituksissa täytyikin keskittyä kumpaankin, löytämään harmonia mielen ja ruumiin kesken. Aihe on tunnetusti yksi länsimaisen filosofian peruskysymyksistä. Olemmeko jaettuja kahtia

henkeen ja ruumiiseen, jossa edellinen ohjaa älyllisellä toiminnallaan suvereenisti jälkimmäistä, "konetta", jonka tulisi totella järjen ääntä? Vai olemmeko kokonaisuus, jota ei voi ilman väkivaltaa jakaa kahtia?

Länsimaisen filosofia antaa vain nämä kaksi mahdollisuutta: "kartesiolainen" tiedonkäsitys jakaa meidät henkeen ja ruumiiseen. Fenomenologia taas puolustaa kokonaisuutta, jolloin Husserlin tavoin voidaan puhua "eletystä kokemuksesta" tai Merleau-Pontyn käsittein "eletystä, koetusta ruumiista". Fenomenologian mukaan ruumiimme on aina suhteessa itseensä, toisiin, inhimilliseen tilaan ja aikaan, jotka kaikki vaikuttavat siihen, miten koemme itsemme ja maailman ympärillämme. Kokemuksemme eivät fenomenologien mielestä voi olla irrallisia, vaan niissä on aina kysymys kokonaisuuksista.¹⁴ Itämaisten lajien harrastajat ja kulttuurien tuntijat tuntevat myös perinteen, jossa ruumiin ja hengen lisäksi on olemassa joku "kolmas" -tie, onni, elämä.¹⁵ Mutta siitä minä en joogaharrastuksestani huolimatta nuorena paljonkaan ymmärtänyt.

Toisella kymmenellä alkanut vakavampi urheiluharrastukseni opetti minut välineellistämään ruumistani ja erottamaan sen järjestä tämän järjen kohteeksi. Valmennustilaisuuksissa opitut erilaiset harjoitteet eri ruumiinosille sekä kestävyys-, voima- ja nopeustekijöille opettivat myös sanaston, jolla tällainen pilkkominen kävikin kätevästi. Viime vuosina on tuo valmennuskieli tullut tutuksi myös tavallisille TV-katsojille, kun huippu-urheilijat aivan luonnollisesti puhuvat "ominaisuuksista", "tekijöistä", "osa-alueista", "vahvuuksista ja heikkouksista" - urheilusuorituksen hajottaminen videon pysähdyskuvien kaltaiseksi sarjaksi on tullut tavaksi, urheilumaailman yhteiseksi kieleksi. Minäkin opettelin innokkaasti tuota uutta sanastoa, jotta olisin kehittynyt hyväksi urheilijaksi. Kartesiolainen käsitys onkin iskostunut meihin niin syvään, että toisenlaista näkökulmaa omaan ruumiillisuuteen on vaikea edes ajatella, saati toteuttaa. "Todellinen tieto ruumiista on tietoa robotista."¹⁶

Astma rikkoi tuon oppimani "konemaailman". En enää toiminutkaan kuin ärhäkkä urheiluauto, vaan lämmittely piti ulottaa kaasupolkimen polkijaan asti. Hengitys- ja rentousharjoitukset sekä jooga, joita opettelin, ohjasivat minut tuntemaan ruumiillisuuttani eri tavoin kuin aiemmin. Pikkuhiljaa opin tajuamaan hidastamisen, kuuntelemisen ja levon merkityksen, vaikka myös menestymistoiveet vetivät kovasti puoleensa. Elin ristiriidassa, jossa en tiennyt mikä

olisi järkevää. Pitkät yskänkohtaukset ja hengenahdistus aiheuttivat masennusta ja kysymyksiä koko urheilumisen mielekkyydestä. Hyvä peli, onnistunut suoritus ja siitä saatu ilo, yhteenkuuluvuuden tunne ja arvostus panivat minut taas yrittämään terveydenkin uhalla. Tiesin hyvän kunnon estävän sairautta ... toisaalta terveys ei kaikesta huolimatta ollut minulle itsetarkoitus.¹⁷ Mikään ratkaisu ei tuntunut sopivan.

Astman vuoksi jouduin pohtimaan suhdetta itsen, minään tai identiteettiin, miksi sitä nyt kutsutaankin. Ruumiin kokemukseni olivat täysin mullistuneet. Eivätkä uudet tuntemukset noudattaneet mitään biologian ja psykologian kirjoista opittua kaavaa. Yksi identiteetti - kilpaurheilijan - näytti ajautuvan haaksirikkoon. Jouduin kriisiin, johon täytyi löytää jonkinlainen ratkaisu.

Vaihtoehdot olivat hajallaan niissä palasissa, joita instituutiot (koti, koulu, joukkue), puhutavat (kotikylän, koulukavereiden, urheilijoiden) sekä omat ruumiinkokemukset (suoritukset, tuntemukset, sairaudet) minulle tarjosivat.¹⁸ Niin lujasti kuin olinkin oppinut uskomaan autenttiseen minään ja yhteen rehelliseen identiteettiin, "unohdetut" identiteetit tulivat sairauskriisin jälkeen uudestaan ajankohtaisiksi.¹⁹ Kriisin aikana tärkeiksi osoittautuivat kotikyläni tyttöjen, urheilijaystäväni ja muutamien luokkakavereitteni kanssa muotoutuneet diskurssit. Monitasoisuutensa ja erilaisten tulevaisuuden mahdollisuuksiensa vuoksi ne poikkesivat yksiuulotteisesta "urheilijan identiteetistä".²⁰

Tukeutumiseni muihin kuin urheilijan identiteettiin ei ollut kovin tietoista, vaan pikemminkin tilannesidonnaista. Tavoitteeni oli edelleen "näyttää maailmalle, että minusta on johonkin".²¹ Enää en väheksynyt muitakaan vaihtoehtoja, joista urheilu poikkesi selvästi edukseen, koska se antoi välittömiä positiivisia kokemuksia. Ei tarvinnut lukea vuositolkulla kirjoja, ei tarvinnut suunnitella yhteistä tulevaisuutta parisuhteessa. Eivätkä urheilun kokemukset olleet vain ruumiillisia, vaan myös joukkuehenki, porukan kanssa yhdessä tehdyt jutut ja ihmisiltä saatu arvostus viehättivät nuorta miestä.

Kurinalainen ruumis

Astma säilytti aina arvaamattomuutensa, joskus kaikki meni hyvin, toisina päivinä mikään ei onnistunut. Yritin ymmärtää sen logiikkaa, mutta se ei ollut helppoa.²² Opin välttämään vilustumisia ja niiden

aikana harjoittelua, mutta jännityksestä tai stressistä johtuvia kohtaauksia oli vaikeampi ennakoida ja estää. Olin aina ollut herkkä ristiriidoille ihmisten kesken, ja varsinkin noustuani ykkösjoukkueeseen niitä pakostakin tuli. Pahimmissa niistä osapuolina olivat valmentajat tai joukkueen muu johto jotakin pelaajaa tai pelaajia vastaan. Tällaiset ristiriidat eivät kylläkään usein nouse avoimen keskustelun kohteeksi, koska pelaajien oletetaan alistuvan valmentajan ja johdon tahtoon, vaikka nämä tietäisivät heidän olevan väärässä. Pelaajien oli määrä pelata eikä spekuloida, vaikka joskus ongelmat liittyivät sopimuksiin palkkioista tai muista sovitusta eduista.

Joskus huomasin, että nämä ongelmat olivat yhteydessä astman oireilun kanssa, sairauteni reagoi ristiriitoihin. Ehkäisykeinot olivat vähäisiä, koska valittaminen ei kuulu siihen miehiseen ympäristöön, jossa kasvatetaan voittajia. Ja joukkueen sisäistä - vaikkakin ongelmaista - yhtenäisyyttä pidettiin tärkeänä. Aivan kuten politiikassa, jossa sisäpolitiikan kriisit käännetään ulkopoliittisiksi aggressioiksi, niin meidänkin joukkueessa sisäiset ongelmat käännettiin nurin: haukuttiin ulkopuolisia ja pyrittiin suuntaamaan tyytymättömyys vastustajiin. Omat ongelmani eivät onneksi kärjistyneet kovin usein ja astmanikin pysyi hyvin kurissa, vaikka harjoittelu kovenikin juniorivuosista. Vakavammat ongelmat astman ja auktoriteettien kanssa alkoivatkin vasta varusmiespalveluksessa, vaikka sinne mennessäni olin paremmassa fyysisessä kunnossa kuin koskaan aikaisemmin.

Jo ennen armeijan harmaisiin astumista olin saanut vihiä, että ulkoiset pakot aiheuttivat minulle stressiä, joka oli yhteydessä astmaani. Silti ajattelin selviytyväni, vaikka jo etukäteen inhosinkin ajatusta armeijasta. Olin väärässä. En ymmärtänyt sitä minkä ruumiini ymmärsi. Se oli päätäni ja järkeäni viisaampi. Ruumiini ei pitänyt kontrollista ja pakkovallasta. Se selvästi niskuroi sulkeisharjoitusten pakkoliikehdintää vastaan, vaikka harjoitetun motoriikkansa ansiosta selvitti ne helposti. Mutta toisen käskyttämänä, toisen ohjaamana koneena olo ei sitä miellyttänyt - se rupesi oirehtimaan.

"Kurinalainen ruumis" onkin vallankäytön perusta. Kun sotilas oppii hallitsemaan ruumiinsa, hän oppii hallitsemaan myös muita, voisi Foucault sanoa.²³ Tällaisen ruumiin on vaikea ilmaista ja vastaanottaa tunteita, koska niitä koko ajan, kuten armeijan äkseerausissa, kielletään. Oma ruumiini oli urheiluharjoitusten

vuoksi varmaan keskimääräistä kurinalaisempi. Olin kuitenkin aina itse motivoinut itseni tekemään kurinalaisuutta vaativat harjoitteet. Tässä myös astma toimi motiivina. Armeijassa kaikki oli toisin. En osannut suhtautua harjoitukseen, joiden ainoana tavoitteena näytti olevan nöyryyttäminen ja henkisen kantin kasvattaminen "vitutuksen" avulla. Harjoituksetkin tehtiin sellaisella tavalla, josta astmani ei pitänyt: mentiin täysillä, että ehdittäisiin odottelemaan...

Vapautuva ruumis?

Olen nauttinut ruumiillisuudestani eniten tilanteissa, joissa olen tuntenut olevani "yhtä ruumista", kuten sukupuoliaktissa, tai kun minä olen tehnyt ruumiillani "toisten puolesta jotakin", kuten jalkapallo-ottelussa toisten pelaajien rinnalla ja kannustavan yleisön edessä.

Fenomenologit puhuvat "koetusta ruumiista" suhteessa toisiin, sosiologit "peilaavasta ruumiista" ja psykologit narsismista. Meissä on halu tulla nähdyksi, koetuksi ja hyväksytyksi toisten silmissä. Ainakin minulle tämä puoli ruumiillisuudesta oli tärkeä - jalkapalloa pelatessa pidin muutta mutkitta itseäni esittävänä taiteilijana. Ajatelkaa tunnetta, kun kymmenien, satojen, tuhansien silmäparien kohteena onnistuu jossakin pallotempussa, harhautuksessa, taklauksessa, syötössä tai maalinteossa. Vielä tärkeämpi on kuitenkin oman joukkueen tuki, joka maalinteon jälkeen muuttuu jopa fyysiseksi tunteiden osoitukseksi. Eikö se olekin ihme tässä kosketusta ja miesten keskeistä läheisyyttä vieroksuvassa kulttuurissa?

Pahimmillaan peilaava ruumiillisuus on silloin, kun se määritetään kokonaan itsen ulkopuolelta, muodista ja solakkuusihanteista käsin. Se voi johtaa itseensä käpertymiseen, narsistisiin häiriöihin, anorexiaan. Mutta peilaava ruumis voi olla myös nautinnon lähde, jonka pulppuamista ei pidä moralistisilla kielloilla noin vain tukkia. Kielloille maailmansa rakentavat ihmiset saattavatkin muuttua "ihmispanssareiksi", jotka saavat nautintonsa toisten hallitsemisesta, alistamisesta ja tuhoamisesta.²⁴

Suomalaisessa kulttuurissahan ruumiin kieltäminen on ollut kaikenkattavaa, mutta varsinkin nautinnollinen ja positiivinen seksuaalisuus oli nuoruudessani puhumaton paikka. Se oli hämmennyksen, salailun, törkyisten jos toki myös huvittavienkin juttujen kohde. Tästä ulkokohtaisesta ja objektivoivasta tiedosta

mekin rakensimme omat seksuaaliset fantasiamme, joita myöhemmin ruokki massa(ala)kulttuurin silmälle tarjoillut (naisen) ruumiin representaatiot. On selvää, että tämä leimasi ulkokohtaisesti ja mahdollisesti jopa rajoitti ruumiin aistimellisuutta.

Ruumiillisuus ei ole vain ympäröivän yhteiskunnan ja sen diskurssien määrittämää. Siihen vaikuttavat myös omat kulttuurista poikkeavat kokemukset ja elämykset - kuten kielletystä ruumiillisuudesta nauttiminen. Tulkinta ruumiillisuudesta ei olekaan deterministinen, biologiassa ennalta määrätty tai edes kulttuurisesti ulkoapäin määrätty. Ruumiillisuuden tulkinta - voidaanko sitä erottaakaan "autenttisesta" kokemuksesta? - onkin tulkintamahdollisuuksien avaruus, jossa rationaalinen järki ja irrationaaliset kokemukset voivat ryhmittyä monin toisistaan poikkeavin tavoin.

Sosiologisen jaottelun mukaan ruumis voi olla kurinalainen, peilaava, hallitseva tai kommunikoiva.²⁵ Omassa ruumiinhistoriassani tunnistan nämä kaikki. Kurinalaisuuden tunnen urheilun ja armeijan kautta, peilaavana ruumiina taituroin pallon kanssa yleisön edessä, hallitsemaan opin seksuaalifantasioiden ja kommunikoimaan lapsuuden leikkien, joukkueen ja myöhempien sekä arkisten että intiimien suhteiden myötä.

Identiteettinikin taitaa olla rakennelma, joka ei ole pysyvä eikä eri tilanteissa sama.²⁶ Se minkä olen kokenut, säilyy muistijälkenä ruumiissani kuin kokemusteni "karttana", mutta ruumiini pitää sisällään myös nykyisyyden ja tulevaisuuden projektini. Voin myös muuttaa käsitystä ruumiillisuudestani ja identiteetistäni vaihtamalla tai tarkistamalla käsitystä - totuutta - omasta historiastani. Sitäkin muistelutyö on minulle merkinnyt.²⁷

Nuorena astma tuntui minusta rasitteelta, vajavaisuudelta, häpeältä. Se vaikutti estävästi elämäni projektiin "tulla huippu-urheilijaksi". Mutta se myös myötävaikutti peliuraani ruumiini muuntuessa kurinalaisesta peilaavaksi. Sen jälkeen ahdistava kurinalaisuus on entisestään löystynyt. Koska en uskaltanut panostaa pitkään urheilu-uraan, yritin löytää enemmän iloa tässä ja nyt.

Muistelutyön avulla olen löytänyt astmastani puolia, jotka ovat tuoneet ennen tuntemattomia näkökulmia omaan ruumiillisuuteeni. Astma on minulle nykyään myös rikkaus, jota en haluaisi pyyhkiä pois kokemusmaailmastani. Mikähän ruumiillisuuden muoto

minussa olisikaan tällä hetkellä vallitsevana, jos olisin elänyt terveenä, kurinalaisena, elämäni hallitsevana ja itsetyytyväisenä urheilijanuorukaisena?

Viitteet

¹ Miklos Nemeth, kerrotaan, joutui perusteellisesti miettimään suhdettaan urheiluun ja itseensä löydettyään kerran itsensä kadulta vatsaltaan. Portieri oli heittänyt hänet ulos ravintolasta. Sen käännekohdan jälkeen alkoikin hänen uransa nousu. Marja-Liisa Kirvesniemi päätyi Lahden 1978 MM-kilpailujen epäonnistumisten jälkeen lehdistön hampaisiin: jopa hänen lähettämistään ulkomaisiin kilpailuihin pidettiin rahan tuhlauksena. Oli pakko päättää, hän kertoi myöhemmin, oliko hiihtäminen itsessään niin hauskaa, että sitä jaksaa harrastaa, vai tekeekö sitä vain menestyksen toivossa. Kummassakin tapauksessa urheilija on käsittääkseni joutunut kasvokkain peruskysymysten kanssa, jotka liittyvät myös suorituskyvyn kautta "minän" problematisointiin. Se taas on johtanut parempaan itsetuntemukseen - ja parempaan menestykseen urheilussakin. Pitäisikö urheiluvalmennuksessa pyrkiä kriisien estämisen ja hallinnan opettamisesta niistä selviytymisen opettamiseen?

² David Jackson, Unmasking Masculinity. A critical autobiography. Lontoo 1990, kertoo myös urheilusta ja sen vaikutuksista hänen "maskulinisoituneeseen" ruumiiseensa, joka lopulta petti hänet sairastumalla vakavasti. Sairastuminen oli kuitenkin asia, joka sai hänet pohtimaan ruumissuhdettansa. Jackson kirjoittaa: "Romahdus, sairaus ja loukkaantuminen voi myös olla strategia, jonka avulla voi uudelleen neuvotella hallitsevia, heteroseksuaalisia ja maskuliinisia identiteettejä, jotka ovat muodostuneet kahlitseviksi minun kaltaisilleni miehille, jotka eivät ole koskaan olleet kokonaan kotonaan niiden kaltaisissa perinteisissä muodoissa.

³ J.P. Roos, Liikunta ja elämäntapa. Nautintoa vai itsekuria. Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö 1989, on sitä mieltä, että ilman kipua ja kärsimystä ei voida puhua kuntoliikunnasta, koska "kärsimysten ja vaikeuksien voittamisestahan liikunnassa on viime kädessä kysymys". Itse en usko kivun ja kärsimyksen yleistettävyyteen, koska ne eivät ole mitään objektiivista, vaan jokainen tulkitsee ruumiin tuntemuksensa omien kokemusten ja niille annettujen merkitysten kautta. Roosin kuvaamat keski-ikäiset, miespuoliset maratonjuoksijat - jotka tosin muodostavat kovin pienen osan kaikista liikunnan tai urheilun harrastajista - todennäköisesti tulkitsevat juoksemisensa kärsimyksen lisäksi ruumiillisena, maataloustyöntapaisena työnä, kuten Roos arveleekin. Siinä olen Roosin kanssa samaa mieltä, että urheilussa suorituskyvyn rajojen läsnäolo on voimakasta ja tämän ruumiillisen tuntemuksen alue on keskeinen yrittäessä ymmärtää ihmistä ruumiillisena olentona.

⁴ Donald F. Sabo ja Joe Panepinto, "Football Ritual and the Social Reproduction of Masculinity", teoksessa Michael Messner & D.F. Sabo, Sport, Men and the Gender Order. Critical Feminist Perspectives. Champaign 1990, ovat tutkineet amerikkalaista jalkapalloa, jossa kivun kestäminen on erikoisasemassa. Valmentajat kannustavat pelaajia "to 'toughen up', to 'learn take your knocks' and 'to sacrifice your body'. Pelaajien myös odotetaan "to 'run until you puke' and 'push until it aches'". Kivun merkitys on myös yhteiskunnallinen, sillä se on osa initiaatoriittia, jossa "Rohkeus ja kyky kestää kipua eivät ainoastaan erota initioitavia poikia muista pojista ja naisista, vaan nämä kyvyt myös nostavat heidät muiden ryhmien yläpuolelle. Samalla uusinnetaan myös sukupuolten välinen epätasa-arvo ja miesten hierarkkinen hallinta yhteiskunnassa."

⁵ Norjalaisten hiihtäjien - Vegard Ulvangin ja Björn Dählien etunenässä - väitettiin käyttäneen astmalääkitystä Albertvillen olympialaisissa. Oma sympatiani on hiihtäjien puolella, jos heillä todella on oikeita astmaoireita, koska tunnen sairauden psykosomaattisen luonteen. "Oikean" astman määrittelyssä on kuitenkin omat ongelmansa: hengityshän ei rajoitu vain hapen, hiilidioksidin ja muiden kaasujen vaihdoksi keuhkoissa, vaan urheilussa tärkeintä lienee (lihas)solutason "hengitys". Se miten lihakset pystyvät käyttämään hapekkaan ja ravinteisen veren vaikuttaa välillisesti siihen, miten paljon hengityskapasiteettia tarvitaan. Huippu-urheilijan hengityselinten toimivuuden "normaalitason" määrittely onkin erittäin vaikeaa ellei jopa mahdotonta. Vaikka lääkärit pystyisivätkin toteamaan keuhkoputkien astmaattista supistumista, niin sellaista hengenahdistusta voi kokea tervekin urheilija kivutessaan yli kahden kilometrin korkeuteen suorituskyvyn ylärajalla.

⁶ Kalevi Heinilä huomasi totalisoitumisen samoihin aikoihin silloisissa itä-blokin maissa, "The Totalization Process in International Sport", Sportwissenschaft 12/1982. Meilläkin otettiin mallia DDR:stä ja Neuvostoliitosta.

⁷ Eric Dunning, "The Sociology of Sport in Europe and the United States: Critical Observations from an 'Eliasian' Perspective", teoksessa Roger C. Rees & Andrew W. Miracle, Sport and Social Theory. Champaign 1986.

⁸ Matemaattis-luonnontieteellisen mallin johtavuutta ilmentää sekin, että akateemisten urheiluvalmentajien koulutus on annettu Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa liikuntabiologian laitoksen vastuulle.

⁹ Lastenpsykiatri Jari Sinkkonen (Iltalehti 29.9.1991) on korostanut urheilun merkitystä pojille, joilla on "häiriökäyttäytymistä". Urheilu kyllä opettaa 10-vuotiaille pojille yhteiskunnan normistoa ja antanee myös ikäkauteen sopivia - miesten joukossa pärjäämiseen opettavia - miehenmalleja, varsinkin jos niitä omasta lähiympäristöstä puuttuu. Mutta, kuten kirjailija Pirjo Hassinen eräässä TV-ohjelmassa totesi, samalla pojat saattavat oppia naista halventavaa käyttäytymistä ja miehisyyttä, joka voi olla myöhemmällä iällä tuhoisaa.

¹⁰ Varsinkin työväenluokan lapsia kasvatettiin minun kokemuspöörissäni tällaisessa "mitä ei saa tehdä" -hengessä (ei rötöksiä, ei väkivaltaa). Keskiluokan lapsille taas opetettiin "mitä pitäisi tehdä" (hyviä numeroita, hyviä harrastuksia). Mutta mistäpä työväestön vanhempien sukupolvi olisi voinut tietääkään, miten heidän valkokaulusammattiin suuntaavien lastensa tulisi menetellä?

¹¹ Anssi Peräkylä, Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Jyväskylä 1990, on käyttänyt Goffmanin käsitettä "kehys" (frame) tutkiessaan sairaalahenkilökunnan suhdetta kuolemaan. Erilaisten kehysten (maallikon, psykologian, lääketieteen, käytännön) avulla ihmiset tulevat ymmärretyiksi ihmisten, tilanteiden ja toimintojen keskellä. Näissä kehyksissä ihmiset tuottavat vuorovaikutuksellaan todellisuuden, mutta kehykset myös tavallaan "luovat" ihmisille identiteetin. Itselläni oli eri ryhmissä erilaisia kehyksiä, joissa syntyi toisistaan poikkeavia identiteettejä.

¹² Vrt. Soile Veijolan artikkeli "Sekapelin muuttuvat metaforat" tässä kirjassa (Urheilukirja - AT).

¹³ Nais- ja miesryhmien puheen eroista yksi tärkeimpiä on mielestäni se, että intiimi puhe rakentuu niissä laadullisesti eri tavoin. "Ehkä miesten intimitetti ei ole kasvokkaista

(face-to-face), vaan se ilmenee rinnakkaisena (side by side) kuten jossain yhteisessä toiminnassa, tai jopa "seläkkäisenä" (back to back), kun tuetaan toisia pystyyn." Ks. Shepherd Bliss, "Men are Such Interesting Creatures", Twin Cities Men's Center News 4/1986.

¹⁴ Fenomenologista ajattelua valottaa lainaus Calvin O. Schragilta: "Me koemme ruumiimme yhtenä konkreettisena kokonaisuutena. Me elämme ruumistamme, emme ruumiissamme. Eletty ruumis on orientaation muoto ennemmin kuin käsitteellinen kokonaisuus. Ruumis voi jakautua henkeen tai sieluun tai ruumiin osiin (hermostoon, lihaksiin jne) vain papin silmissä ja lääkärin veitsen alla. Minulle itselle minä olen yhtä kuin ruumiini. Minä olen ruumiini tai minä elän ruumiinani (exist as body). Minä en omista ruumistani (having), minä olen ruumiini (being)." ("The Lived Body as a Phenomenological Datum", teoksessa William J. Morgan & Klaus V. Meier (toim.), Philosophic Inquiry in Sport. Champaign 1988.)

¹⁵ Timo Klemola, Liikunta tienä kohti varsinaista itseä. Liikunnan projektien fenomenologinen tarkastelu. Tampereen yliopisto 1990.

¹⁶ Lauri Mehtonen, alustus liikunnan filosofian kollokviiossa. Tampereella 3.10.1991.

¹⁷ Terveys ei paljosta tiedosta ja valistuksesta huolimatta ole liikuntaharrastuksen motiivilistojen kärjessä. Siihen on ainakin kolme syytä: (1) Terveys kuuluu niihin metapreferensseihin, jotka ovat ihmisille kulttuurisesti tärkeitä, mutta elämäntäytännössä usein taka-alalla (Antti Karisto, Hyvinvointi ja sairauden ongelma. KELA M:46, Helsinki 1984). (2) Terveys liikunnan motiivina koetaan normatiivisena ja välineellisenä; nuoret eivät ole sisäistäneet asiaa ja aikuiset asettavat liikunnalleen itseisarvoisempia tavoitteita (Pauli Vuolle, Risto Telama & Lauri Laakso (toim.) Näin suomalaiset liikkuvat. Helsinki 1986). (3) Terveysliikunta noudattelee uusintamisen tylsää logiikkaa sijoittuen samaan kategoriaan nukkumisen, syömisen ja itsensä kouluttamisen kanssa (Henning Eichberg, Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Jyväskylä 1987).

¹⁸ Kuten Arthur W. Frank ("For a Sociology of the Body: an analytical Review", teoksessa Mike Featherstone, Mike Hepworth & Bryan S. Turner, The Body. Social Process and Cultural Theory. Lontoo 1990) toteaa: "Ruumis (the body) on tasasivuisen kolmion tavoin rakentunut yhteisvaikutus, jossa kolmion kärkinä ovat instituutiot, diskurssit ja ruumiillisuus."

¹⁹ Jouduin siis, Thomas Ziehen sanoin, "tekemään identiteettityötä". Vaikka en kuulukaan Ziehen kuvaamaan 1970-luvulla syntyneeseen "pioneerisukupolveen", eräänlaista ruumiillisuuden identiteettityötä minäkin jouduin tekemään. 1970-luvulla Suomessa elettiin yhtenäiskulttuurin aikaa, joten vertaisryhmien ja kaupallisen nuorisokulttuurin mallit olivat huomattavasti rajoitetumpia kuin 1980-luvun lopulla, johon Ziehen analyysi osuu (Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Jyväskylä 1991).

²⁰ Kun aloin 1980-luvun puolivälissä tehdä "muistelutyötäni", niin huomasin pian, että olin unohtanut tärkeitä asioita nuoruudestani - olin halunnut unohtaa tämänkin artikkelin alussa olleen ikävän tarinan. Sen mieleenpalauttaminen on ollut pitkä ja työläs prosessi. Muistelutyön myötä huomasin myös, ettei historia - edes oma henkilöhistoria - ole yksiselitteinen rationaalinen kertomus, vaan se sisältää irrationaaliakin katkoksia.

²¹ Vielä 1970-luvulla, kun pätemisen ja sosiaalisen nousun mahdollisuuksia työväenluokan vesalle oli tarjolla melko vähän, saatoin - monien joukkueverieitteni

tavoin - uskoa, että urheilumenestys oli tärkeintä maailmassa ja että siihen kannatti sijoittaa. Nykyurheilijoiden ja heidän valmentajiensa (esim. Juha Väättäinen vs. "löysät harjoittelijat") ristiriidan taustalla on muuttunut yhteiskunnallinen tilanne: nykyään urheilu ei ole ainut sosiaalisen nousun väylä - nuoret myös tajuavat opiskelun, työnhankinnan ja seurustelun tärkeyden.

²² Epäjatkuvuus on miehelle logiikalle vaikea pala. David Jackson (Unmasking Masculinity. A critical autobiography. Lontoo 1990) korostaa, miten pojat on opetettu ajattelemaan ja toimimaan niin kuin maailma olisi lineaarinen. Naisille on sekä biologisista että sosiaalisista syistä ollut pakko ja sen vuoksi helpompaa ymmärtää syklisyyttä ja "miesten asioista" riippumattomia epäjatkuvuuksia.

²³ Michel Foucault, (Tarkkailla ja rangaista. Keuruu 1980) puhuu "ruumiin instrumentaaliseen koodaukseen", kun hän kuvaa miten marssi- ja sulkeisharjoituksilla ruumiin toiminnat alistetaan valvontaan ja sotilaat sisäistävät kurin (ss. 172-174).

²⁴ Reichilaisen analyysin näistä panssareista on tehnyt Klaus Theweleit, Männerphantasier. Band 1 ja 2. Frankfurt am Main 1980, 1977. Kyseessä on laaja psykoanalyttinen tutkimus "puolisyyntyneisyydestä" - saksalaisten puolisotilaallisten "kantakaartien" omaelämäkertoista, jotka kertovat heidän kovettuneista, panssaroitu-neista ruumistaan, jotka kielsivät kaiken irrationaaliseksi, virtaavaksi ja hahmottomaksi tulkitun, kuten naiset, juutalaiset ja kommunistit. Heidän ruumiinsa oli "hallitseva". "Sota oli keino hallita sisäistä epäjärjestystä ja kohdata tunteita tuhoutumatta. Sotilaalliset miehet rakastivat kaikkea, mikä suojasi rakkaudelta." Ks. Juha Siltalan artikkelia "Symbioottisesta hallintapakosta suhteelliseen toimintavapauteen - psykohistorian ulottuvuus?" Tiede & edistys 2-3/1988: "Oman kehon tunteminen kokonaiseksi ja toimivaksi on ainoa tie, jonka Theweleit osoittaa ulos puolisyyntyneisyydestä".

²⁵ Ks. Arthur W. Frank, (1990) "For a Sociology of the Body: an analytical Review", teoksessa The Body. Social Process and Cultural Theory, emt. Frankin mukaan kurinalainen, peilaava ja hallitseva ruumis ovat konkreettisesti olemassa, mutta kommunikoi ruumis on eräänlainen ideaali tila. Siitä puhuu myös Henning Eichberg analysoidessaan ruumiin käsitteitä "det-krop" (at have krop), "jeg-krop" (at vaere krop) ja "du-krop", johon hän liittää kommunikoinnin, sosiaalisuuden, refleksiivisyyden ja mystiikan ("Krop, legeme - og hvad ellers? Overvejelser over den tredje krop", Centring 25. 1990).

²⁶ Klaus Weckroth (X voi olla kuka tahansa. Tampere 1991) on sitä mieltä, että ihmisillä voi olla esimerkiksi seitsemän identiteettiä ilman että hajoaisimme psyykkisesti - mikä vapauttava käsitys!

²⁷ Eeva Jokisen mielestä (Muistelutyö. Sosiaalipolitiikka 1989) "Muistelutyö on modernia. Kun ihminen laatii itselleen elämäkertaa, on se kovaa työtä: jotkut tapahtumat täyty nostaa tärkeiksi ja toiset unohtaa. Muistelutyö on kuitenkin työtä toiseen suuntaan: siinä yritetään purkaa biografian (elämäkerran) loogisuus ja johdonmukaisuus, muistaa unohdettu, siirtää hyvin muistettu marginaaliin. Se siis keskittyy enemmän elämän katkoksiin kuin jatkuvuuteen."

